

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“ – БЛАГОЕВГРАД
ФАКУЛТЕТ ПО ПЕДАГОГИКА

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Гергана Христова Дянкова

**върху дисертационен труд на тема: „ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРАНИЯТ ПОДХОД
ПО КОНСТУИРАНЕ И ТЕХНОЛОГИИ В ДЕТСКАТА ГРАДИНА“**

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
област на висше образование: 1. Педагогически науки
професионално направление: 1.2. Педагогика
докторска програма: Теория на възпитанието и дидактика

Докторант: **Гергана Венчова Божурска** – редовна форма на обучение в катедра „Социална педагогика“ на Факултета по педагогика на ЮЗУ „Н. Рилски“ - Благоевград

Научен ръководител: **проф. д-р Георги Иванов**

Настоящата рецензия е в изпълнение на Заповед № 2256/3.11.2020 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград и в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилник за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“.

1. Кратки биографични данни за докторанта

Гергана Велчова Божурска е бакалавър по специалност „Стопанско управление“ (2009 г.) и по специалност „Икономика на туризма“ (2010 г.) към ВУЗК - гр. Пловдив.

Последователно надгражда образованието си в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград с магистърска степен в специалност „Финанси“ (2013), в специалност „Предучилищна педагогика“ (2015) и в специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“ (2020).

В периода 2014-2019 година работи като учител в ОДЗ №2 „Детски свят“- Благоевград. Участията ѝ в тематичен курс на тема: "Подготовка на учители за работа в предучилищна група/клас" (2018, ЮЗУ "Неофит Рилски" – Благоевград) и в обучителен курс на тема: "Конструктивно-технически и технологични дейности (КТТД) за деца и ученици" (2019, „Мениджър Консулт" ЕООД, България) свидетелстват за стремежа на Гергана Божурска към разширяване на професионално-педагогическите компетентности и в частност към работата по „Конструиране и технологии“ в детската градина.

2. Данни за процедурата

Гергана Божурска е зачислена (2017 г.) като докторант в редовна форма на обучение в докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика“ след успешно положен конкурс и със Заповед № 46/ 09.01.2017 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

Докторантката е изпълнила всички изисквания по своя индивидуален учебен план и успешно е положила изпитите и регламентирания за научната специалност докторантски минимума.

В хода на докторантурата Гергана Божурска е реализирала участие в 5 научни форума: 1 участие (2017) в Студентска и докторантска научна сесия "Лаборатория за наука" към Факултет по педагогика, ЮЗУ "Неофит Рилски" – Благоевград и 4 участия (2019) в международни научни конференции.

Дисертационният труд е обсъден (15.10.2020 г.) и след взето положително решение за готовността е насочен за защита от катедра „Социална педагогика“ към Факултет по педагогика на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

По процедурата на докторантурата не се констатира нарушение, съобразно Закона за развитие на академичния състав в Република България и Вътрешните правила за развитие на академичния състав в Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград.

3. Данни за дисертационния труд и автореферата

3.1. Актуалност и значимост на научното изследване

За рецензиране е представен дисертационен труд, тематично обвързан във висока степен на адекватност с актуалните проблеми в науките за образованието, в частност – предучилищната педагогика и нейните методически проекции, изследването на които и търсенето на възможности за решение е важно и научнообосновано, както в теоретичен, така и в практико-приложен план. Фактът, че в своята парадигмална същност личностно-ориентираният подход предоставя възможност за пълноценно развитие на субектната активност, го обозначава като емблематичен за модерната („невидимата“) педагогика подход, тъй като стимулира динамиката на проявяване на инициативността и самостоятелното мислене, на интуицията, въображението и творчеството на детето, но в рамките на постмодерните му педагогически проекции се изисква нов тип парадигмално мислене, гарантиращо неговото пълноценно транслиране в образователен контекст като успешно интегриращ се с другите съвременни подходи.

Независимо че наложилата се в последните десетилетия педоцентрична парадигма в образователния процес отразява същността на личностно-ориентирания подход и на практика следва неговите принципи в субект-субектното взаимодействие, всяко вглеждане и проблематизиране в неговия контекст е заявка за подобряване на образователната среда и изисква нейното трансформиране заедно с наличните образователни практики. Така белязан, стремежът на докторантката полага сериозен ангажимент към спецификата в прилагането на личностно-ориентирано взаимодействие в предучилищна възраст и предполага едно добре замислено, концептуално обосновано, методологически правилно, логически рамкирано, методически проектирано и реализирано научно изследване.

Като засяга въпроси, свързани със съвременните образователни тенденции, Гергана Божурска насочва изследователските си търсения и към възможностите за обогатяване на обучението (доколкото то се възприема като такова в дидактически контекст в детската градина) чрез прилагане на модел за личностно-ориентиран подход в образователно направление „Конструиране и технологии“. Тук е важно да се разбира

подхода като една гледна точка към възприетата образователна парадигма, без неговото абсолютизиране, което в рамките на дисертационното изследване не е обосновано.

Така дисертационният труд очертава актуален изследователски фокус върху реален за съвремието ни феномен с особена значимост в социално-педагогически аспект, който анализиран в дълбочина, проектиран, съобразно предизвикателствата и реализиран по правилата на научното изследване може да бъде с перспективно значение за предучилищното образование.

3.2. Обща характеристика и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е представен в две самостоятелно обособени, но съдържателно допълващи се части: основен текст с общ обем 225 страници и приложения с общ обем 153 страници.

Основният текст на дисертационния труд е структуриран в увод, три глави, обобщения и изводи, препоръки, използвана литература. В изложението са поместени 79 диаграми и 7 таблици, визуализиращи съдържанието, които допълнително онагледяват разсъжденията на автора. Секторът „Използвана литература“ обхваща 9 страници, включва общо 130 специализирани източника, от които 118 на кирилица и 12 на латиница. В основната си част те са пряко свързани с предметната област на дисертацията и представят информираността на докторантката по поставения на научно обсъждане проблем.

Като втора част, приложенията към дисертационния труд съдържателно поясняват проведеното теоретико-емпирично изследване по отношение на:

- изследователски инструментариум (бланки) – 2 анкетни карти, 1 протокол за отчитане на индивидуалните резултати от наблюдение на ситуация, 1 карта за експертна оценка;
- технологичен инструментариум на изследването – за констатиращ етап (3 план-конспекта на педагогическа ситуация) и за формиращ етап (5 план-конспекта на педагогическа ситуация);
- модел за оптимизиране на педагогическото взаимодействие „учители-деца“ по „Конструиране и технологии“ в условията на детската градина;
- снимков материал, илюстриращ осъществените дейности в реална педагогическа среда.

В увода докторантката подчертава необходимостта от парадигмална промяна в образованието предвид обществените потребности в глобалния свят и аргументира предимства на педагогическото общуване в контекста на личностно-ориентирания подход, без обосновано да анализира тези предпоставки и без да очертае критичните точки в съществуващата парадигма като основания и мотивация за промяна. Обективно са очертани проекциите на неговото проявление в прехода към „автономия при управление на познавателното и практическото поведение на детето“, към „правене на основата на взето самостоятелно решение“, към „възпитаване на личностните качества инициативност и предприемчивост“.

В Първа глава „Теоретична основа на проблема за личностно-ориентирания подход по конструиране и технологии в детската градина“ е представена философско-образователна основа и са очертани педагогическите параметри на личностно-

ориентираното обучение; изяснени са неговите същност, значение и механизми за реализиране; презентирани са основни концепции и варианти, без то да бъде съпоставено например с дейностното и/или проблемното, в съчетание или в аспект на противостоене в условията на растежно допълване или надграждане. Посочени са основни възгледи за същността и ролята на личностно-ориентирания подход в образованието, теоретико-практическите му специфики в предучилищното образование и изискванията към технологичния компонент на личностно-ориентирания подход в съвременното предучилищно образование. Представени са теории за формирането на умения по конструиране и технологии с фокус върху съвременни концепции за осъществяване на технологична подготовка в предучилищна възраст и на тази основа са разкрити същността и значението на конструктивно-техническата дейност, както и специфичните за предучилищна възраст цели. Представени са и подходи за осъществяване на конструктивно-техническата дейност в предучилищна възраст.

Изследователските параметри на дисертационния труд са изложени във *Втора глава „Методика и организация на изследователската работа“*. В съдържателен аспект тази част на дисертационния труд изяснява обекта, предмета и целта на изследването, както и съответното ѝ разгръщане в конкретни изследователски задачи. Налице е необходимостта от тяхното логическо обвързване, без което цялостната изследователска визия изглежда нереализируема в такива параметри, което предполага и невъзможността обективно да бъде преценена методологическата грамотност на докторанта. Към формулираната хипотеза, че *„ако в обучението по конструиране и технологии в детската градина се приложи личностно-ориентираният подход, това би довело до обогатяване на технологията за обучение“* са приоритизирани аспекти, свързани: 1) с *„центриране на обучението към личността на детето – преход от хетерономия към автономия при управлението на познавателното и практическото поведение на детето“*, 2) с *„допълване на репродуктивния подход за учене – не само работа по инструкция и образец, а учене чрез правене на основата на взето самостоятелно решение, изпълнение на дейност за постигане на това решение, самооценяване на дейността и при необходимост – коригиране на дейността от всяко дете“*, 3) с *„възпитаване на личностните качества инициативност и предприемчивост на основата както на индивидуалната, така също и на груповата (съвместната, екипната) форма за организация на обучението“* (с. 85). Последователно са описани методиката на изследване и 4-компонентен изследователски инструментариум, който включва 2 анкетни карти (за родители; за учители), протокол за наблюдение и карта за експертна оценка; дефинираните критерии и показатели; контингента и 4-етапната организация на изследователската програма.

В *Трета глава* докторантката представя анализ на резултатите от проведеното изследване, онагледени със 79 графики и 1 таблица. Старателно са проследени натрупаните в отделните етапи данни, отчетени са динамиките им в количествен и качествен аспект. Изведените констатации са интерпретирани в изводи и обобщения, целесъобразно поместени след всеки поетапен раздел.

Финалната част на дисертационния труд обобщава получените резултати и на тази основа са систематизирани изводи и съответни препоръки, насочващи към *„заменяне на традиционните фронтални форми на организацията и обучението на децата в предучилищна възраст по КТ с по-подходящи такива, като личностно-ориентирания подход, отговарящи на съвременните европейски изисквания“* (с. 209).

3.3. Автореферат

Авторефератът (в обем 33 страници) отразява в необходимото съответствие дисертационния труд на Гергана Божурска и в структурно отношение презентира систематизирана теоретична, емпирична и аналитична част, изводи и обобщения, препоръки, заключение. Съобразно основните изисквания, в автореферата са посочени научни приноси, използвана литература в автореферата, публикации по темата на дисертационния труд.

По темата на дисертационния труд са представени 4 самостоятелни публикации (на български език), поместени в сборници с доклади от международни научни конференции. Приведената от докторантката справка за публикации и участия в научни форуми удовлетворява количествените изисквания за придобиване на образователната и научна степен "доктор".

Като *положителни страни* в представената дисертационна разработка могат да бъдат открити следните акценти:

1. Изпълнени са формалните изисквания по отношение идентифицирането: (1) на сфера от действителността и нейното централно явление, което е обект на познание – образователният процес в предучилищна възраст; (2) на базисен конструкт, който разкрива основните съществени страни и моменти на централното явление – личностно-ориентираният подход в педагогическото взаимодействие; (3) на определяща за педагогическото взаимодействие връзка между базисния конструкт и образователния ефект – овладяването на педагогически умения за личностно-ориентирано взаимодействие по конструиране и технологии в детската градина.

2. Осъществена е целесъобразна структура на дисертационната разработка, спазени са приетите технически изисквания за форматиране на изложението и е постигната добра визуализация при отразяването на данни в таблици и диаграми.

3. Приложен е снимков материал, удостоверяващ реално проведени педагогически ситуации в констатиращ и формиращ етап на изследването.

4. Критични бележки

1. Вместо да е съсредоточена върху поаспектен критичен анализ на статуса на проблема, теоретичната част притежава предимно информативен характер: литературният обзор е представен фрагментарно, без да е съблюдавано задължителното за този вид разработки изискване за аналитична, дори критична интерпретация на съществуващите теории и концепции. В преобладаващата си част изложението е сведено до поредица инкорпорирани (с препращане) текстове, част от които не кореспондират с концептуалния и изследователския замисъл на дисертационното изследване. Независимо от отбелязаните индекси на цитиране и позоваване, структурирано по този начин, съдържанието в Първа глава: (1) не реализира утвърдените за теоретичен анализ методи (индуктивни/дедуктивни), чрез които обобщаването на информация следва логически път на съждения и (2) изведените умозакljučения не заместват отсъствието на заявена/аргументирана авторска позиция.

2. Поради липсата на теоретичните равнища на проблематизация и последващи концептуализация и конкретизация на изследователските търсения, изследването губи позитивния си потенциал и методологическата си обоснованост. Методологическата част на изследването е компонент на концепцията, поради което е неприемливо представянето в отделни части от разработката на изследователските обект, предмет, цел, задачи и хипотеза. Цялостно те са обявени във Втора глава, но в хода на прегледа на дисертационния труд се налага впечатлението, че дефинираните задачи не отразяват логиката на изследването, не са степенувани по важност и не са йерархически разположени във времето, тъй като:

- неуместно в параграф 3.4. на Първа глава са посочени изследователските задачи (с. 80);
- нелогично още в Първа глава докторантката се позовава на резултати от вече проведеното изследване (с. 49, 61, 83).

3. Като приоритетна за очакванията към дисертационното изследване се номинира следната (предвид заложения в нея приносен потенциал) задача: *„Да се конструира и апробира синергетичен модел (комплекс от аспекти, подходи, техники и форми) за обогатяване на обучението по конструиране и технологии в предучилищна възраст“* (с. 84). Така формулирана, задачата нито кореспондира с основната цел на изследването, нито обозначава променливата (прилагането на личностно-ориентиран подход), идентифицираща доказването/отхвърлянето на хипотезата (с. 85).

4. Създаването на Модел е ключов елемент в дисертационно изследване, поради което е неуместно представянето му в Приложение (с. 28). Неговото подходящо структуриране, операционализиране и методическо обосноваване са определящи предвид замисъла на дисертационното изследване, предвид факта, че процесът на моделиране изисква друг подход на систематизация и визуализация на крайния продукт (модел – концептуален и/или технологичен) . Освен това:

- тъй като в Модела липсват взаимосвързани общи понятия (концепти); наблюдаеми данни, на които те се базират; набор от правила, свързващи концептите с данните и концептите помежду им, смятам, че той не е съотносим с теорията за моделиране, т. е. – конструирането му остава неубедително;
- тъй като в Модела липсва идентифициране на *„аспекти, подходи, техники и форми“* и систематизация, която да аргументира взаимната им обвързаност, смятам, че той не е съотносим с принципите на синергетиката, т. е. – апробирането му остава неубедително;
- тъй като в Модела са включени общо 3 (три) упражнения, смятам, че той не осигурява възможности за осъзнато отношение на субекта към извършваната дейност (самопознание и самоактуализация), т. е. – неговата резултатност за учителите остава неубедителна.

5. Методическата част не съдържа изследователска аргументация за подбрания инструментариум (както в съдържателно, така и в процедурно и доказателствено отношение), което поражда въпроси за неговата целесъобразност в двете крайности:

- от една страна – относно включване на „Анкета за родители“ с описание, с провеждане, с анализиране на получените в нея данни – а резултатът от всичко това е един-единствен извод, че е *„необходимо сътрудничество между учителите, да се организират събития, уъркшопове и кампании, чрез които да се привлекат родителите към живота и обучението на децата в детската градина“* (с. 211);
- и от друга страна – относно включване на социометричните методи с описание, но без провеждане, без анализиране, без изводи.

6. В контекста на научноизследователската коректност от докторанта се очаква обективност при отразяване на приноси моменти в дисертационното изследване, както по отношение на приносите от първичните експериментални резултати, така и по отношение на евентуалните вторични такива. В случая, обявеният научен принос относно приложения *„стандартизиран инструментариум за проучване на нагласите и мнението на учители и родители относно личностно-ориентираният подход и приложението му...“* (с. 216) е неоснователен и с липсата на каквито и да са възможности за дългосрочна изследователска и практическа перспектива. Независимо от твърдението (с. 86) на докторантката, използваната анкета за учители е всъщност модифицирана (Иванов, Г., А Калинова, Субект-субектно взаимодействие в технологичното обучение – детска градина и начално училище. Ст. Загора: Изд. къща „Кота“, 2015, с. 174-178).

7. Изследването не представя резултати от статистически анализ на получените данни, което би било гарант за доказването/отхвърлянето на изследователската хипотеза.

След гореизложените бележки, не бих искала да акцентирам и коментирам:

- допуснатите правописни грешки (с. 42, 59, 79, 82, 84, 215 и др.);
- несъответствията между формулирани в „Съдържание“ и озаглавени в изложението структурни компоненти (Съдържание; Втора глава, 83 с.);
- произволните твърдения като *„При децата обаче, отрицателните оценки се дават през голяма част от престоя им в детската градина“* (с.32, Приложения);
- аналитичните изводи като: *„Най-много родители са на мнение, че за да възпитава у децата им самостоятелност, отговорност и инициативност, учителят трябва да използва в най-голяма степен индивидуален подход. Почти толкова са и тези, които нямат мнение по въпроса.“* (с. 152) и др.

В заключение, макар и насочен към актуален проблем, разработеният дисертационен труд **не притежава качествата** на самостоятелно научно изследване с доказани научни и научно-приложни резултати, представляващи оригинален принос за съвременната педагогическа теория и практика. Неговото позициониране в предметното поле на новите научни изследвания в областта на предучилищната педагогика не създава възможни траектории за подкрепена и съзнателна трансформация на образованието в детската градина и в избраното образователно направление „Конструиране и технологии“ и не представя конструктивна перспектива за нови и надграждащи научни и изследователски търсения.

Тези констатации определят кандидатурата като незадоволителна в контекста на изискванията и реда за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Така обоснованият и подкрепен с конкретни доказателства анализ на представения от докторантката модел на научно изследване (в неговите теоретична, концептуална и експериментална базисни структури), както и недвусмислено изведените противоречия детерминират ***отрицателната оценка на дисертационното изследване*** и са достатъчни основания, на базата на които ***предлагам на уважаемото научно жури да не присъжда образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 1.2. Педагогика на Гергана Божурска.***

02.12.2020 г.

Рецензент:

проф. д-р Гергана Дянкова